## 299690 ـ معنای «تغابن»

**سوال**

منظور از تغابن در نصوص اسلامی چیست؟

**پاسخ مفصل**

الحمدلله.

تغابن از «غبن» گرفته شده. می‌گویند: او را در فروش مورد «غبن» قرار داد...

امام فیومی رحمه الله می‌گوید: «غَبَنَهُ في البَيع والشِّراء غَبنا (او را در خرید و فروش مورد غبن قرار داد) از باب ضَرَبَ مثل غَلَبَهُ فانغَبَن (او را غالب کرد پس احساس نقص کرد) و غَبَنَهُ یعنی از او کم کرد یه با او کم داد و غُبِنَ بر بنای مفعول که مغبون است یعنی از او در قیمتش یا دیگر امور کم شده است و غَبینه نامی است برگرفته شده از آن، و غَبِنَ رَأيَهُ غَبَنًا (رای و نظرش کم شد) از باب تَعِبَ یعنی هوش و ذکاوتش کم شد...» (المصباح المُنير: ۴۴۲).

نگا: «مختار الصحاح»، مادۀ «غ ب ن»، (صفحۀ: ۲۲۴) و «القاموس المحيط»، فصل غين، (۱/ ۱۲۱۹).

شنقیطی می‌گوید: «غَبن: همان احساس نقص است، همانند خبن زیرا در دو حرف از سه حرف با هم مشترکند چنان‌که در فقه لغت آمده در معنا به هم نزدیکند چنان‌که در حرف مختلف یعنی خاء و غین به هم نزدیکند (هر دو حرف از حلق خارج می‌شوند) و چون غین در حلق مخفی‌تر است (از قسمت پایین حلق تلفظ می‌شود) و خاء آشکارتر است (از اول حلق تلفظ می‌شود) از این روی غبن مربوط به امور مخفی است و خبن برای امور آشکار» (أضواء البيان: ۸/ ۲۰۱).

از این روی روز قیامت را «یوم التغابن» نامیده‌اند زیرا آن‌جاست که خُسران اهل کفر و گمراهی آشکار می‌شود زیرا آخرت خود را فروخته و با آن دنیا خریده‌اند، پس آن‌جاست که زیان بزرگشان و ورشکستگی تجارتشان آشکار می‌شود.

راغب اصفهانی ـ رحمه الله ـ می‌گوید: «غَبن یعنی آن‌که به شکلی مخفی، حق کسی که با تو در حال معامله است را بخوری، حال اگر این در مورد مال باشد گفته می‌شود: غَبَنَ فلان و اگر در مورد رأی و نظر باشد گفته می‌شود: غَبِنَ و اگر در مورد چیزی غفلت کنی و آن را غبن بدانی می‌گویی: غَبِنتُ كذا غَبَنا.

و روز تغابُن همان روز قیامت است زیرا وقوع غَبن در خرید و فروشی که به آن اشاره کردیم (دادن آخرت و خریدن دنیا)

آشکار می‌شود. الله تعالی می‌فرماید:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ [بقره: ۲۰۷]

(و از میان مردم کسی است که جان خود را برای طلب خشنودی الله می‌فروشد)

و می‌فرماید:

إِنَّ اللّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الجَنَّةَ [توبه: ۱۱۱]

(در حقیقت الله از مؤمنان جان و مالشان را به [بهای] این‌که بهشت برای آنان باشد خریده است)

و می‌فرماید:

الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمانِهِمْ ثَمَناً قَلِيلًا [آل عمران: ۷۷]

(کسانی که پیمان الله و سوگندهای خود را به بهای ناچیزی می‌فروشند).

آن‌جا می‌دانند که با ترک آن فروش و با خریدی که کرده‌اند مغبون شده‌اند.

از یکی دربارۀ روز تغابن پرسیدند؛ گفت: همه چیز برایشان بر خلاف ارزش آن در دنیا دیده می‌شود.

یکی از مفسران می‌گوید: اصل غُبن: مخفی کردن یک چیز است و غَبن با فتحه: موضعی است که آن چیز در آنجا مخفی می‌شود، سپس سرود:

ولم أر مثل الفتيان في غَبَنِ الأيام ينسون ما عواقبها.

مانند جوانان ندیده‌ایم که در کم شدن روزها، فرجام آن را فراموش می‌کنند» (المفردات في غريب القرآن: ۶۰۲).

همچنین طبری (۲۳/ ۴۱۹) با سندی حسن از علی بن ابی طلحه از ابن عباس روایت کرده که دربارۀ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ (آن روز، روز تغابن است) گفت: این از نام‌های روز قیامت است، آن را بزرگ داشته و به بندگانش دربارۀ آن هشدار داده است.

چنان‌که با سند صحیح از مجاهد روایت کرده که دربارۀ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ گفت: «این مورد غبن قرار گرفتن اهل دوزخ توسط اهل بهشت است».

و از قتاده دربارۀ آیۀ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ روایت کرده که گفت: آن روز قیامت است و آن روز تغابن است: «روزی که

اهل بهشت، اهل دوزخ را غَبن می‌کنند».

و ابن جریر دربارۀ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ می‌گوید: «روزی که اهل دوزخ توسط اهل بهشت مورد غَبن قرار می‌گیرند و اهل تفسیر چنان‌که ما گفته‌ایم، گفته‌اند».

بغوی می‌گوید: «روزی که شما را برای روز جمع یکجا می‌سازد، معنایش روز قیامت است که اهل آسمان‌ها و زمین در آن یکجا می‌شوند، آن روز، روز تغابن است که بر وزن تفاعُل از غَبن است و آن یعنی از دست رفتن بهره، و منظور از مغبون کسی است که دربارۀ اهل و خانه‌هایش در بهشت مورد غبن قرار گرفته (آن را از دست داده است) و آن روز است که غَبن همۀ کافران برای ترک ایمان آشکار می‌شود و همچنین غَبن هر مؤمنی به سبب کوتاهی در نیکی کردن» (تفسیر البغوی: ۵/ ۱۰۴).

قرطبی می‌گوید: «روز قیامت را از آن روی، روز تغابن نامیده‌اند که در آن اهل بهشت، دوزخیان را مورد غَبن قرار می‌دهند، یعنی به رسم مبادله، اهل بهشت، بهشت را برمی‌دارند و اهل آتش، دوزخ را و به سبب عوض کردن خیر با شر و مرغوب با نامرغوب و خوشی با عذاب، مورد غَبن قرار می‌گیرند» (تفسیر القرطبی: ۱۸/ ۱۳۶).

شنقیطی می‌گوید: «علما، حقیقتِ غبن در این موقعیت را بیان کرده‌اند که هر انسان جایی در بهشت و جایی در دوزخ دارد، پس چون اهل دوزخ به دوزخ وارد شوند جایشان در بهشت باقی می‌ماند و چون اهل بهشت به بهشت داخل شوند جایشان در دوزخ باقی می‌ماند. آن‌جاست که منازل اهل بهشت در دوزخ برای دوزخیان خواهد بود و منازل اهل آتش در بهشت برای اهل بهشت می‌شود که آن را از دوزخیان به ارث می‌برند، پس احساس غَبن بسیار دردناک می‌شود یعنی عوض شدن جایگاهی در آتش با جایگاه در دوزخ؛ [بهشتیان] جای دیگرانی را که به دوزخ رفته‌اند به ارث برده‌اند» (أضواء البیان: ۸/ ۲۰۱).

از شیخ ابن عُثیمین ـ رحمه الله ـ پرسیده شد: یکی از سوره‌های قرآن، تغابُن نام دارد؛ معنای تَغابُن چیست؟

ایشان ـ رحمه الله ـ چنین پاسخ دادند: «تغابن یعنی مغلوب شدن به نقص، و الله عزوجل در این سوره یادآور شده که روز تغابن در حقیقت همان روز قیامت است. الله تعالی می‌فرماید:

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ [تغابن: ۹]

(روزی که شما را برای روز گردآوری گرد می‌آورد آن [روز] روز تغابن است).

تغابن حقیقی، تغابن در آخرت است به طوری که گروهی در بهشت و گروهی در آتش خواهند بود، اما تغابن دنیا در برابر تغابن آخرت چیزی نیست، از همین روی الله تعالی می‌فرماید:

انظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَلَلآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلاً [اسراء: ۲۱]

(ببین چگونه بعضی از آنان را بر بعضی دیگر برتری داده‌ایم و قطعا درجات آخرت و برتری آن بزرگتر و بیشتر است)».

(فتاوی نور علی الدرب: ۲/ ۵ بر اساس شماره‌گذاری الشاملة)

والله اعلم.